

Mediální konstrukce hrozeb v kontextu politiky sekuritizace a výjimečného stavu

// Mediated threats in the context of the politics of securitization and state of exception

Michał Tkaczyk

Masarykova univerzita, Brno

ABSTRACT

This article attempts to provide a theoretical reflection of the role which the media play in politics of securitization. It is based on the assumption that under conditions where the public obtains information on socially significant threats and sources of risk mainly through media content, the success of securitization depends to a large extent on how the media respond to agenda of securitization actors. After briefly introducing the main theses of the securitization theory and identifying its limits in terms of the possibility for reflection of the role that the media play in political instrumentalization of threats, I try to overcome these limitations with sociological approach to the study of securitization. In the second part of the paper I propose research agenda which can contribute to understanding the role of the media in the politics of securitization and state of exception. The paper also points to the implications of the securitization theory for normative considerations on the media performance when covering security agendas.

KEYWORDS

Securitization – news media – threat construction

1. Úvod

V době krize legitimacy moderního státu a globálních rizik je sekuritizace stále významnější politickou strategií využívanou aktéry politiky a subpolitiky k získání podpory a politických kompetencí.¹ Sekuritizace a často ji doprovázející vyhlášení výjimečného stavu pozastavují běžný režim politického rozhodování v demokratických společnostech v tom smyslu, že tváří v tvář existenci naléhavé bezpečnostní hrozby politická rozhodnutí nejsou standardně legitimizována a argumentována, nýbrž odů-

¹ Dle Ulricha Becka se v rizikové společnosti potenciál politického utváření společnosti stěhuje ze systému politického do systému subpolitického. Ztráta moci centralizovaného politického systému, ke které dochází během prosazování a uplatňování občanských práv ve formách nové politické kultury, se vyznačuje vzestupem nových aktérů v podobě proobčanských iniciativ a sociálních hnutí. Na druhou stranu z hlediska směřování společnosti jsou klíčová rozhodnutí přijímána ve vědě a ekonomice vědecko-technicko-ekonomické modernizace (Beck, 2004). Ke krizi moderního národního státu viz např. Bauman & Bordoni, 2015; Brown, 2010; Habermas, 1979; Holländer, 2013.

vodňována nutností, což přispívá k prohloubení krize liberální demokracie.² Výchozím bodem tohoto textu je předpoklad, že politická instrumentalizace hrozeb má svoje implikace pro mediální informování o tématech souvisejících s bezpečností a stejně tak mediální informování o hrozbách a rizicích má svoje implikace pro podmínky politické instrumentalizace hrozeb.

Za podmínek, kdy veřejnost získává informace o politickém dění hlavně prostřednictvím mediálních obsahů, úspěšnost politiky sekuritizace do velké míry záleží na tom, jak média reagují na bezpečnostní agendu aktérů sekuritizace. Na významnou roli médií v získávání podpory veřejnosti pro politiku sekuritizace upozorňuje také mnoho autorů, kteří se tématu sekuritizace v médiích věnovali (Dolinec, 2010; O'Reilly, 2008; Schäfer, Scheffran & Penniket, 2016; Vultee, 2010). Stále se však jedná o poměrně málo probádané téma, a to jak teoreticky, tak empiricky.

Skutečnost, že zpravodajská média informují o existenci hrozeb a rizik, lze chápat jako naplňování monitorující role médií ve společnosti, spočívající v identifikaci relevantních událostí a přisouzení jim náležitého významu (Jakubowicz, 2017, s. 25). Od zpravodajských médií se tak očekává, že budou fungovat jako *alarm proti vloupání*, který má upozorňovat na závažné a neodkladné problémy či situace, které mohou mít nepříznivý vliv na blaho občanů (Bennett, 2003). Skutečnost, že média tuto roli plní, umožňuje zneužití vlivu médií na veřejnost v situaci, kdy je hrozba instrumentálně vytvořena (sub)politickými aktéry. Zejména v období válek, nebezpečí či krize mají média tendenci přiklánět se při informování ke komunikačním strategiím vlády a tvůrců politik, tedy plnit spolupracující roli. Spolupráce s mocenskými centry může být interpretována jako projev patriotismu či kulturní a sociální identifikace a také jako jednání ve veřejném zájmu a projev společenské zodpovědnosti. Zároveň však má za následek potlačení jiné politické funkce médií v demokratické společnosti, kde mají média kriticky dohlížet na výkon politické moci (Jakubowicz, 2017, s. 15–25).

Předpoklad konstruovanosti hrozeb, na kterém se politika sekuritizace zakládá, problematizuje představu o tom, že aktér sekuritizace jedná, aby chránil národní/veřejný zájem, a zároveň umožňuje hodnotit jeho jednání coby zneužití moci v partikulárním zájmu.³ V mnoha případech se ukázalo, že nebezpečí, před nímž varovala média (převzavše politickou agendu), ve skutečnosti neexistovalo, případně mělo mnohem menší statistický význam, než by se dalo usuzovat z kvality a kvantity, s níž se informace o něm objevovaly ve zpravodajských relacích.⁴ Jednou z významných

² K roli médií v kontextu krize liberálních demokracií viz Jakubowicz (2017). V kontextu krize politické legitimacy státu lze úspěšnost politiky sekuritizace vysvětlovat zánikem obecně sdílených hodnot legitimacy v podmínkách globalizované postmodernity (Holländer, 2013).

³ V rámci konstruktivistického pojetí bezpečnosti hrozba není objektivně existující či měřitelný stav, o němž lze objektivním způsobem informovat, jedná se spíše o konstrukci, která může být součástí mocensko-komunikační strategie.

⁴ Zdá se, že měl pravdu W. Lance Bennett, když poukázal na problém se Zallerovou metaforou médií coby budíku. Alarm, který měl upozorňovat na závažné a neodkladné problémy, zvoní neustále, vysílá tedy falešný poplach, a v důsledku je „většina informací (...) podávána v senzacechtivém či přímo alarmujícím tónu“ (Bennett, 2003, s. 31). Tento Bennettův postřeh je v souladu s tezí o konstruovanosti hrozeb, o nichž informují média.

kauz, na kterou lze v této souvislosti poukázat, je způsob, jímž americká média informovala o situaci v Iráku v době, kdy se administrativa tehdejšího prezidenta Spojených států George W. Bushe pokoušela přesvědčit mezinárodní společnost a americkou veřejnost o tom, že Saddám Husajn vlastní zbraně hromadného ničení a je ochoten je použít, mimo jiné proti Američanům. Jak se ukázalo později, tato odůvodnění se zakládala na nepravdivých nebo nadhodnocených informacích (Duelfer & United States, 2005). Mediální výzkumy nastolování agendy věnované tomuto tématu ukázaly, že americká zpravodajská média převzala zmíněná prezidentova odůvodnění pro intervenci v Iráku a informovala americkou veřejnost o ohrožení, které za daných podmínek neexistovalo (Fahmy, Wanta, Johnson & Zhang, 2011; Christie, 2006).⁵ Skutečnost, že americká média nekriticky převzala obsah Bushových projevů a prohlášení, napomohla legitimizovat politické rozhodnutí, jehož skutková podstata byla v rozporu s mezinárodním právem.

Ještě aktuálnější příkladem situace, kdy média svými editoriaálními strategiemi napomáhala politickým aktérům v sekuritizaci, je pokrytí tzv. evropské migrační krize vybranými českými zpravodajskými médii. Navzdory nízkým počtům migrantů, kteří žádali v ČR o azyl nebo cestovali přes ČR do jiných evropských zemí, a celkově mírným dopadům migračního dění na situaci v ČR, byly významnými prvky mediálních reprezentací těchto událostí vytváření pocitu krize a optika bezpečnostních opatření, která měla umožnit zachování vnitřní integrity českého území, respektive schengenského prostoru (Tkaczyk, 2017).

Navzdory rostoucímu významu sekuritizace z hlediska procesů politického rozhodování výzkumníci, kteří se zabývají rolí médií v procesech politické komunikace, tématu mediální reprezentace hrozeb v kontextu politiky sekuritizace nevěnují příliš velkou pozornost. Navíc je ve výzkumu mediální konstrukce ohrožení používán převážně jeden analytický rámec, který vysvětluje proces sociální konstrukce hrozby a identifikuje jeho aktéry, a sice teorie morálních panik (Cohen, 2002).⁶ Tato teorie se však zaměřuje jen na určitý typ hrozeb, konkrétně na chování členů společnosti, které je označováno za deviantní.⁷ Zaostření teorie na takto specifický obsah hrozeb pramení z rozporů a pnutí, které byly příznačné pro společenské uspořádání v podobě moderního národního státu ve druhé polovině 20. století, kdy se teorie morální paniky rozvíjela. Nyní se však zdrojem obav stávají rizika, která lze označit za globalizovaná, latentní a komplexní, a mnoho z nich nepramení ze snadno lokalizovatelných zdrojů sociální deviace a morálního pohoršení (Brown, 2010; Hier, 2003; Ungar, 2006; Volek, 2000).

Domnívám se, že v situaci rostoucí role politiky sekuritizace v procesech politického rozhodování a současně v době měnící se povahy veřejností vnímaných hrozeb je zapotřebí zvýšené výzkumné pozornosti věnované roli médií v procesu kon-

⁵ O médiích v souvislosti s válkou v Iráku viz Volek (2002).

⁶ Více k teorii morálních panik a aplikaci ve výzkumu viz Critcher (2006); Hall (1978).

⁷ Vzhledem k tomu, že morální panika je reakcí na chování označované za deviantní, jejím předmětem jsou převážně skupiny existující v rámci dané společnosti, jako například pedofilové, místní Romové, konzumenti drog nebo příslušníci subkultury (Cohen, 2002, s. 7). V tomto ohledu teorie sekuritizace umožňuje mnohem širší konceptualizaci zdrojů a typů hrozeb.

strukce bezpečnostních problémů. Tento text nemá podobu empirické statě; jeho cílem je teoretická reflexe role médií z hlediska politiky sekuritizace, kterou považuji za nutný předstupeň předcházející empirickému řešení tohoto problému. Jak ukázu, dostupné teoretické a empirické studie věnující se politice sekuritizace obsahují jen poměrně vágní a obecné představy o roli médií v tomto procesu, byť se shodují na významné roli médií z hlediska sekuritizace.

První část statě má spekulativně-teoretickou povahu. Po stručném představení hlavních tezí teorie sekuritizace a identifikaci jejich limitů z hlediska možnosti reflektovat roli médií v procesu politické instrumentalizace hrozeb se v další části pokouším mnou identifikované limity dosavadních pokusů překonat pomocí sociologického přístupu ke studiu sekuritizace. Ve druhé části statě navrhuji konkrétní výzkumnou agendu, tzn. identifikuji konkrétní výzkumná témata, jejichž řešení může přispět k porozumění roli médií v procesu sekuritizace.

2. Teorie sekuritizace

Chceme-li porozumět tomu, jakou roli v procesu konstrukce hrozeb hrají média, musíme si nejprve ujasnit, co to znamená, že je hrozba konstruována, a jak tento proces probíhá. Nejrozšířenější sociologickou teorií, která vysvětluje sociální konstrukci hrozby, je zmíněná teorie morálních panik (Cohen, 2002; Critcher, 2006). Vzhledem k tomu, že teorii morálních panik už byl věnován dostatek odborných prací (Cohen, 2002; Critcher, 2006; Hall, 1978; Ungar, 2006), včetně studií z českého prostředí (Volek, 2000), a její přínos dokazuje mnoho empirických výzkumů (Banda & Mawadza, 2015; Hall, 1978; Jeffery, 2018; Matthews & Brown, 2012), se v této práci věnuji teorii sekuritizace (Buzan et al., 1998). Ve srovnání s teorií morálních panik, která tematizuje hrozby spojené s chováním označovaným za deviantní, tato teorie rozšiřuje spektrum hrozeb a umožňuje reflektovat jejich rozmanitý obsah, odlišné typy aktérů a způsoby konceptualizace ohrožené entity. V tomto smyslu tato teorie představuje další možnost, jak porozumět procesu sociální konstrukce hrozby.

Teorie sekuritizace vymezuje konstrukci ohrožení jako instrumentální politické jednání. Podstatou sekuritizace je označení určitého problému za bezpečnostní hrozbu za účelem získat mimořádné politické kompetence a legitimizovat jejich použití. Kodaňští autoři – velmi vlivná je zejména práce Barryho Buzana, Oleho Wævera a Jaa-pa de Wilda – považují sekuritizaci za speciální typ řečového aktu, jehož původcem je aktér sekuritizace.⁸ Pojetí aktéra sekuritizace neoznačuje nutně jednotlivce, např.

⁸ Konkrétně se jedná o performativní výrok, jehož náplní je označení nějakého referentu za naléhavou bezpečnostní hrozbu. V souladu s typologií, kterou rozvinul Austin, sekuritizační akty patří do kategorie tzv. verdiktiv (srov. Austin, 1971, s. 150–154). Dle kodaňských autorů má sekuritizační akt svou speciální gramatiku. Tato „gramatika“ zahrnuje existenci hrozby, nezvratný bod a nabízené řešení. Charakteristickým znakem sekuritizace je použití specifické rétorické struktury, která volá po činu. Pak lze mluvit o jednotlivých dialektech pro jednotlivé sektory, jako jsou identita v sociálním sektoru, uznání a svrchovanost v politickém, udržitelnost v environmentálním apod. (Buzan et al., 1998, s. 33). Je třeba rozlišovat mezi pokusem sekuritizovat, tedy jednat, které má formu komunikace a které prezentuje něco jako hrozbu pro daný referenční objekt, a samotnou sekuritizací, kdy se pokus sekuritizovat stává sdílenou představou o skutečnosti (Buzan et al., 1998, s. 25).

konkrétního politického lídra. Naopak, převážně odkazuje ke kolektivním aktérům a kodaňští autoři zmiňují v této souvislosti byrokratické aparáty, vlády, lobby a jiné nátlakové skupiny nebo stát (Buzan et al., 1998, s. 40–42).

Buzan, Wæver a de Wilde (1998) hovoří o sekuritizaci jako o procesu, který spočívá v umístění dané záležitosti na škále hodnot v rozmezí od *nepolitizované* přes *politizovanou* až po *sekuritizovanou* (s. 36–42).⁹ Dvojí podstata procesu sekuritizace spočívá tedy v „přesunu tématu do agendy státu“, ale zároveň v přisouzení mu určité kvality, konkrétně charakteru naléhavé bezpečnostní hrozby pro existenci státu nebo jeho *vitálních hodnot* (Waisová, 2004, s. 78).¹⁰ Označení daného vývoje situace za hrozbu předchází politizace tématu, která má za následek, že se k danému tématu začínají vztahovat rozdílné a soupeřící představy o povaze situace a navrhovaná opatření formulovaná politickými aktéry.

Ve světle teorie sekuritizace je označení za hrozbu motivováno snahou o legitimizaci použití síly, donucení, a obecněji o získání mimořádných kompetencí pro výkon politické moci (Buzan et al., 1998, s. 21). Například otázka národní bezpečnosti bývá využívána k potlačení hlasu opozice, v mnoha případech poskytla mocenským elitám příležitost zneužití hrozby pro záležitosti domácí politiky a odůvodnila jejich nárok přistupovat k řešení určitých problémů v podmínkách menší demokratické kontroly (Buzan, 1997, s. 18; Buzan et al., 1998, s. 2–5, 29; Waisová, 2004, s. 76–79).¹¹

Svým pojetím bezpečnosti kodaňští autoři upozorňují na skutečnost, že označení nějaké skupiny nebo aktéra za hrozbu má povahu konstrukce, lze je chápat jako účelově racionální jednání a prostředek odůvodnění jistých politických kroků. V takovém pojetí je bezpečnostní problém spíše vykonstruován než objeven. Slovy autorů teorie, dění je vyhodnoceno jako hrozba nikoli „nutně proto, že existenční hrozba skutečně existuje, nýbrž protože daná záležitost je jako hrozba prezentována“ (Buzan et al., 1998, s. 24).¹²

⁹ Zatímco nepolitizovaná záležitost není předmětem zájmu státu a veřejnosti, politizovaná záležitost je předmětem státních politik, souvisí s alokací veřejných zdrojů a je předmětem veřejné debaty; sekuritizovaná záležitost je předmětem zájmu státu a jakožto existenční hrozba vyžaduje mimořádná opatření a odůvodňuje jednání, které překračuje hranice normální politiky (Buzan et al., 1998, s. 21–24). Použijeme-li pojmosloví Bourdieuvy teorie jednání (Bourdieu, 1998), můžeme říci, že sekuritizace je procesem, který se odehrává primárně v rámci politického pole, v sázce je možnost prosazení určité vize skutečnosti, respektive „principů vidění a dělení“ jako legitimních, platných a dominantních (Bourdieu, 2005, s. 36–39). V případě sekuritizace se budou tyto principy odvíjet od opozic nepolitizovaná/politizovaná a nesekuritizovaná/sekuritizovaná.

¹⁰ V závislosti na konkrétním bezpečnostním sektoru se může jednat např. o přístup ke zdrojům energie, suverenitu, legitimitu politické moci státu a další hodnoty.

¹¹ Aktuálním příkladem je v tomto kontextu zavedení výjimečného stavu ve Francii, který platil od listopadu 2015 do listopadu 2017 a který byl odůvodňován teroristickým ohrožením. Zároveň existuje časová souvislost mezi jeho zavedením a pokusy francouzské vlády reformovat zákoník práce, nesusoucími riziko odporu francouzských odborů a vlny stávek (Boutin & Paulussen, 2015; National Public Radio, 2017).

¹² Přijetí konstruktivistického pojetí bezpečnosti není totožné s negací skutečných hrozeb nebo materiálních podmínek sociálního života. Jak v této souvislosti poznamenává Barry Buzan, „bezpečnost

Zatímco dříve převládající, tzv. úzké pojetí bezpečnosti se soustředilo především na hrozby ve vojenském a politickém sektoru, tedy například hrozby vojenské intervence či riziko ztráty legitimacy k výkonu politické moci, autoři díla *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu* formulují rozšířené pojetí bezpečnosti a rozlišují také ekonomický, sociální a environmentální bezpečnostní sektor, tedy také nevojenské zdroje hrozeb, které získávají na významu v době informačních, hybridních či „omezených válek“ (Buzan et al., 1998, s. 2–5, 21–23).¹³ Vycházejí přitom z pozorování, že bezpečnost státu nelze omezit jen na vojensko-politickou bezpečnost a stát není ohrožen jen vojensko-politickými hrozbami (Waisová, 2004, s. 74).

Abych uvedené shrnul, teorie sekuritizace sdílí konstruktivistické předpoklady teorie morálních panik, zároveň však ve srovnání s teorií morálních panik, která tematizuje hrozby spojené s chováním označovaným za deviantní, rozšiřuje spektrum hrozeb a umožňuje reflektovat jejich rozmanitý obsah, odlišné typy aktérů a způsoby konceptualizace ohrožené entity.¹⁴

Je třeba zdůraznit, že teorie sekuritizace nemůže vysvětlit chování médií, vysvětluje totiž racionalitu jednání politických aktérů (které spočívá v upozornění na existenci naléhavé bezpečnostní hrozby, aniž by však toto upozornění muselo být jednáním ve veřejném zájmu). Dělá to ovšem způsobem, který soustřeďuje pozornost na chování médií při informování o situacích ohrožení, a dokonce umožňuje a opodstatňuje kritický pohled.

V tomto smyslu má teorie sekuritizace ve vztahu k chování médií při pokrývání bezpečnostní agendy normativní implikace. Problematizuje především sklon médií hlavního proudu spolupracovat s výkonnou mocí státu a nekriticky přijímat stanoviska aktérů, kteří se angažují v bezpečnostním poli, a také následovat editoriální strategie zaměřené na pozvednutí čtenosti či sledovanosti pomocí dramatizace a senzačnosti obsahu.

Navzdory tomu však teorie sekuritizace nerozvinula systematickou reflexi toho, jakou roli v procesu politické instrumentalizace hrozeb hrají média. Představa médií

lze chápat jak objektivně (hrozba skutečně existuje), tak subjektivně (něco je jako hrozba vnímáno), přičemž nelze očekávat, že tato dvě pojetí hrozby se budou vždy shodovat“ (Buzan, 1997, s. 18).

¹³ Kodaňští autoři rozlišují celkem pět bezpečnostních sektorů a jim odpovídajících kategorií hrozeb. Ekonomický bezpečnostní sektor zahrnuje hrozby spojené s procesy přerodělování, v environmentálním sektoru se hrozby odvíjí od vztahu člověka k životnímu prostředí. Hrozby v sociálním bezpečnostním sektoru pramení ze sociálních a kulturních vztahů (Buzan et al., 1998, s. 21–23). Společenská dimenze bezpečnosti souvisí s udržitelností tradičních modelů jazyka, kultury, společnosti, náboženství, národní identity a zvyků. Hlavními jednotkami analýzy jsou v sociálním sektoru politicky významné etnicko-národní a náboženské identity a nejdůležitější hodnotou je identita (Waisová, 2004, s. 76). Kodaňští autoři tvrdí, že nechtějí přisuzovat prioritu žádnému z bezpečnostních sektorů, takový přístup by totiž omezil možnost sledovat změny probíhající v bezpečnostní agendě (Buzan et al., 1998, s. 25–26). Více o konceptu „omezených válek“ viz Volek (2002).

¹⁴ Předmětem zájmu teorie morálních panik je pouze specifický obsah hrozeb, a sice takové, které pramení ze subverze zvyků, hodnot a norem platných v dané společnosti. O jednání, které je zdrojem paniky, píše Cohen jako o označovaném za deviantní nebo zločinné (delinquent), často spojeném s násilím. Píše zároveň o „morálních barikádách“, což znamená, že morální paniky plní ve společnosti poučnou roli, mají jistý normativní rozměr, který spočívá v upevňování společensky přijatelných forem jednání. Smyslem takové symbolické kruciáty je svého druhu morální počin (Cohen, 2002, s. 7).

coby funkcionálního aktéra procesu sekuritizace, jak ji popisují kodaňští autoři, je vágní a roli médií blíže nevysvětluje. Koncept řečového aktu (performativní věty), jehož pomocí teorie sekuritizace vysvětluje mechanismus konstrukce bezpečnostních problémů, umožňuje nahlížet na média jen jako na pasivní šířitele jednání politických aktérů.

3. Média jako aktér v procesu sekuritizace

Pojďme se nyní podívat, jak autoři věnující se problému sekuritizace vnímají roli médií v tomto procesu.

Kodaňští autoři označují média za funkcionálního aktéra v procesu sekuritizace, tedy aktéra, který sice ovlivňuje rozhodnutí a obecněji řečeno dynamiku bezpečnostního sektoru, zároveň ale není referenčním objektem nebo sekuritizačním aktérem (Buzan et al., 1998, s. 36). Tato vágní představa je konkretizovaná o něco více na jiném místě, kde Barry Buzan a kol. píše, že média mohou napomáhat sekuritizaci tím, že se významným způsobem podílejí na definování dění a stanovení interpretačních rámců a kategorií, například *my* versus *oni*. (Buzan et al., 1998, s. 124). Kodaňští autoři tak naznačují konkrétní *modus operandi* konstrukce hrozby v médiích, stále se však jedná o vágní představu, která navíc nevysvětluje, proč by to měla dělat a co vzniku mediálních obrazů hrozby předchází. S představou médií coby funkcionálního aktéra pracuje většina z několika mála studií věnovaných sekuritizaci v médiích. Jak ji tyto studie rozvíjejí?

Ciaran O'Reilly, autor studie *Primetime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq* (O'Reilly, 2008), se domnívá, že úlohu médií v procesu sekuritizace lze vystihnout pomocí metafory hlásné trouby vlády (s. 66). Na základě pozorování amerických médií v období následujícím po útocích na Světové obchodní centrum a Pentagon 11. září 2001 dochází k závěru, že v době ohrožení mají média tendenci nekriticky prezentovat politiku vlády. Použijeme-li pojmosloví teorie nastolování agendy, můžeme říci, že média přejímají vládní agendu atributů¹⁵ ve vztahu k prezentovanému tématu a při pokrytí tématu akcentují vlastnosti a definice dění nastolené vládou. V takovém pojetí je médiím přisouzená pasivní role přenašeče sekuritizačního signálu.

Mike Schafer, Jürgen Scheffran a Logan Penniket (2016), kteří si ve své studii kladou za cíl měřit míru sekuritizace klimatické změny v médiích v různých zemích, tvrdí, že význam médií z hlediska sekuritizace spočívá v tom, že fungují jako zdroj informací, na jejichž základě si veřejnost formuje postoje o klimatické změně. Detailnější vysvětlení role médií v tomto procesu studie však nenabízí.

Jedním z mála autorů, kteří tvrdí, že role médií v procesu sekuritizace nemusí být omezená k *de facto* pasivní roli funkcionálního autora, je Vladimír Dolinec (Dolinec, 2010). Ve své studii věnované roli médií v procesu sekuritizace mezinárodního terorismu upozorňuje, že rovněž tvůrci mediálních obsahů mohou být původci sekuritizačních aktů, což znamená, že rovněž média mohou, alespoň dílem, vstupovat do tohoto procesu v roli sekuritizačních aktérů (s. 19–20). Dolinec tvrdí, že média nejen citují a šíří, tedy *de facto* reflektují, sekuritizační akty politických aktérů, ale i sama

¹⁵ Agenda atributů představuje druhý stupeň budování agendy (McCombs, 2009, s. 131–145).

konstruuji bezpečnostní problémy, a přinejmenším je podporují nebo „posouvají na vyšší úroveň“ (s. 14). Sekuritizační akt v mediálním obsahu má podle autora svůj původ v „individuálním stanovisku, závěrech, předpokladech, domněnkách nebo názorech konkrétního zpravodaje nebo mediální organizace“ (s. 19–20).

Ve srovnání s ostatními autory, kteří se věnují roli médií v procesu sekuritizace, tak jde Dolinec o krok dál a předkládá propracovanější představu, která pracuje s konkrétními koncepty mediálněvědní teorie. Tvrdí totiž, že role spočívá v nastolení agendy nebo rámcování událostí způsobem, který koresponduje se záměrem aktéra sekuritizace (s. 21–28).

Jeho předpoklad, že sekuritizační akty v médiích vyplývají z individuálních názorů autorů nebo redakcí, má však několik slabín. Zaprvé, autor směšuje svůj předpoklad o sekuritizačním chování médií s epistemologickou volbou týkající se představy o vztahu mezi mediální realitou a skutečností, a sice volbu mezi konstruktivistickou či reflexivní optikou (Schulz, 2000). Jinými slovy to, že se mediální organizace aktivně podílejí na konstrukci výsledného mediálního obrazu, nikoli že pasivně reflektují jednání a výpovědi politických aktérů, by nemělo být samo o sobě vnímáno jako sekuritizační jednání. Zadruhé, přehlíží skutečnost, že v žurnalistice se individuální názory členů redakce nebo stanovisko redakce mohou objevovat explicitně pouze v rámci vybraných žánrů a rubrik. V případě zpravodajství, kterému se věnuje i samotný Dolinec (2010), lze sice hovořit o nevyslovených předpokladech či domněnkách, ale pouze v rovině latentních vlastností těchto obsahů. S ohledem na tuto skutečnost je rozlišování mezi podílem redakce a podílem aktérů, kteří do zpravodajských obsahů vstupují, problematické. I když lze souhlasit s Dolincem v tom, že sekuritizaci tématu lze chápat jako určitou editoriaální strategii, cíle redakce i jednotlivých novinářů se liší od těch, které jsou příznačné pro sekuritizační jednání. Podstatou sekuritizace je odůvodnění mimořádného opatření s odkazem na naléhavou bezpečnostní hrozbu. O jaká mimořádná opatření by se mohlo jednat v případě mediální organizace? Jinými slovy, Dolincova představa médií coby sekuritizačního aktéra je v rozporu s tím, jak tento koncept vymezili Buzan a kol. (1998, s. 36–42). Dolinec zde naráží na limity teorie sekuritizace, a sice na skutečnost, že tato teorie nevysvětluje, a ani nemůže vysvětlit, proč média, která jsou na původcích sekuritizačního jednání nezávislá, zařazují do svých obsahů určité události a zpracovávají je způsobem, který poskytuje validitu existenci hrozby v souladu se zájmy sekuritizačních aktérů. Proto ani Dolincův text nezpracovává roli médií v procesu sekuritizace uspokojivě.

Autoři výše prezentovaných studií přicházejí s konkrétnějšími představami týkajícími se role médií v procesu sekuritizace a vztahují tyto představy na konkrétní chování médií. Tyto představy jsou nicméně stále poměrně obecné a nejsou dostatečně ověřené výzkumem, vzhledem k tomu, že jejich autoři musejí spoléhat na sekundární data. Většina ze zmíněných studií pracuje s reflexivním pojetím médií coby zprostředkovatele snahy politických aktérů, jejichž aktivity média pouze rozšiřují a zveřejňují. Taková představa přehlíží aktivní spoluúčast médií na konstrukci bezpečnostního problému; navíc předpokládá zřetelné rozdělení agency mezi jednotlivými aktéry, a tak nedostatečně reflektuje skutečnost, že sekuritizace, jak se pokusím za chvíli teoreticky objasnit, má spíše formu situovaného jednání, které vždy probíhá

v širším institucionálním a společenském kontextu (Balzacq, 2011a, s. 15–16). A pokud studie pracují s konstruktivistickým pojetím médií, které aktivní spoluúčast médií na konstrukci bezpečnostního problému nepřehlíží, nedostatečně se vyrovnávají s definiční podstatou, respektive účelově racionálním aspektem sekuritizačních aktů. V další části statě se pomocí sociologických přístupů k sekuritizaci pokusím vyrovnat s limity, které jsem identifikoval v přístupu Dolince (2010). Jedná se především o nedostatečnou konceptualizaci vztahů mezi aktéry, kteří se procesu sekuritizace zúčastní, ale zároveň sledují rozdílné cíle, tedy mezi politickými aktéry (upevnit moc, legitimizovat opatření) a médii (prodávat, upevnit symbolickou moc).

4. Sekuritizace v médiích jako sociální jednání

Zatímco teorie sekuritizace, jak ji formulovala tzv. kodaňská škola, vymezuje sekuritizaci jako speciální typ řečového aktu, který svou performativní mocí ustanovuje existenci hrozby, sociologický přístup rozpracovaný Thierryem Balzacqem (Balzacq, 2011) chápe sekuritizaci jako sociální jednání vždy situované v určitém kontextu (s. 3). Sociální jednání je činnost, která má vědomý smysl a tím smyslem se vztahuje k chování jiných (Weber, 1998), to ovšem nevylučuje, že jednání, jakkoli cílevědomé, zahrnuje také určitý, ne nutně uvědomělý, způsob selekce podnětů a událostí sociálního světa a specifické postupy jejich zpracování i interpretace, určitý habituální prvek (Bourdieu, 1998).

Tabulka č. 1 Rozdíl mezi původní formulací teorie sekuritizace a sociologickým přístupem (Balzacq, 2011).

	Kodaňská škola	Sociologický přístup
sekuritizace jako	řečový akt (konvenční procedura)	situované jednání strukturováno habitem a daným sociálním polem
podmínky sekuritizace	interní (bezpečnostní gramatika), externí (kompetence aktéra, objektivní vlastnosti hrozby)	širší institucionální a společenský kontext
kontrola aktéra nad procesem	plná	omezená
role publika	publikum jako formální kategorie, pasivní	proměnlivá kategorie, která musí být rekonstruována empiricky publikum jako důležitý spolutvůrce sociální konstrukce hrozby

Balzacq (2005) definuje sekuritizaci jako „dlouhodobé strategické jednání, jehož účelem je *přesvědčit* cílové publikum (...), že specifický vývoj události je hrozbou natolik závažnou, že odůvodňuje použití urgentních opatření, která jí mají zabránit“ (Balzacq, 2005, s. 175). Představa sekuritizace coby performativní promluvy je zde nahrazena konceptem přesvědčování, který předpokládá, že účinek sekuritizace záleží na ochotě publika přijmout definici dění, kterou obsahuje promluva aktéra sekuritizace. Na rozdíl od představy sekuritizace coby řečového aktu takový způsob konceptualizace předpokládá, že význam mediálních obsahů vzniká ve chvíli, kdy jsou interpretovány publikem.

V pozdějším textu, v návaznosti na Bourdieuvu teorii pole (1998), Balzacq popisuje sekuritizaci jako sociální jednání, které je vždy zprostředkované habitem, dispozicemi a mocenskými vztahy a jehož výsledek, kromě vůle aktérů a individuálních kompetencí ji realizovat, je podmíněn logikou daného sociálního pole (Balzacq, 2005, s. 172). V takovém pojetí sekuritizační jednání aktéra není nutně jednáním (plně) uvědomělým a může mít formu zažitě a přizpůsobivě odpovědi na domnělá očekávání pracovního prostředí nebo hodnoty sdílené v rámci dané profesní kultury (Bourdieu, 2005, s. 11). Takové jednání již velmi pravděpodobně přesahuje hranice toho, co pojmem „jednání“ míní někteří autoři, neboť postrádá vědomý cíl, a v tomto smyslu by se jednalo spíše o chování (Weber, 1998).

Co je ovšem důležité, je skutečnost, že sociologický přístup k sekuritizaci ukazuje, že každý sekuritizační akt má svoje „před“ a „po“, a také kontext, v němž probíhá. Umožňuje tak reflektovat širší institucionální, společenský a politický kontext procesů konstrukce bezpečnostních problémů, včetně skutečnosti, že jednání sekuritizačních aktérů se dostává do vztahů se zájmy mediálních organizací, právním rámcem jejich fungování a dalšími aspekty produkce zpráv, jako jsou mediální rutiny či profesní ideologie tvůrců mediálních obsahů (McNair, 2004, s. 64–83).

Avšak ani autoři rozvíjející sociologický přístup k sekuritizaci (Balzacq, 2005, 2011b; Bigo, 2002) nevěnovali dostatečnou pozornost roli médií v tomto procesu, respektive neprovedli systematickou reflexi způsobů, jimiž se na něm média podílejí. V této studii se o to pokouším a podobně jako Balzacq (2005, 2011) navrhuji uchopit situovanost procesu sekuritizace v kontextu mediální produkce pomocí Bourdieuvy teorie jednání (Bourdieu, 1998), kterou tento autor aplikoval také na žurnalistické pole (Bourdieu, 2005).

V souladu s Bourdieuho teorií: sociální jednání má vztahovou povahu a vždy probíhá v nějakém poli. Pierre Bourdieu (1998) hovoří o poli jako o neviditelné struktuře sil, v jejímž rámci aktéři zaujímají pozice, které předurčují jejich jednání. Tvrdí také, že každé pole má svoji relativní autonomii, svůj vlastní *nomos*, svoje vlastní pravidla fungování a svoji vlastní sázku, jinými slovy jistou logiku pole. Pro jednotlivá pole jsou typická určitá praktická schémata jednání. Tato schémata konstituují celou síť nevyslovených předpokladů, které jsou přijímány aktéry v daném poli (Bourdieu, 2005, s. 29–31, 37). Uvažujeme-li o roli médií v procesu sekuritizace, uvažujeme o procesech, které se odehrávají v rámci vztahů mezi bezpečnostním, politickým a žurnalistickým polem.

Dle Bourdieuho (Bourdieu, 2005) sdílí žurnalistické a politické pole sázku, a sice schopnost nastolení legitimní představy společnosti, percepčních schémat, „principů

vidění a dělení“. Navíc v obou polích probíhají procesy, které vedou k přijetí nebo ke změně mocenských vztahů, a v tomto smyslu jsou součástí obecnějšího pole moci (s. 36–38). Žurnalistické a politické pole se nicméně v mnoha ohledech liší a představují autonomní pole.

Sázkou v politickém poli je nastolení vlastní vize skutečnosti, percepčních schémat, „principů dělení a vidění“. Tato vize je přitom prezentovaná jako zakotvená jak v objektivní realitě, tak v sociálním řádu, jinými slovy naturalizovaná (Bourdieu, 2002, s. 18). V souvislosti s prosazováním určité vize skutečnosti Bourdieu hovoří o transformaci původní spekulativní ideje v mocnou ideu, která je s to mobilizovat lidi k přijetí prosazovaných principů vidění (Bourdieu, 2005, s. 39).

Úspěšná transformace spekulativní ideje v mocnou ideu vyžaduje akumulaci symbolické moci, která umožní vnútit publikům určité reprezentace sociální skutečnosti. Ta se pak stává kolektivně sdílenou reprezentací, která zahrnuje určitá percepční a klasifikační schémata strukturující jednání (Bourdieu, 1992, s. 127–129). Stejným způsobem lze uvažovat o sekuritizaci, v jejímž případě se ona klasifikační schémata, tedy „principy vidění a dělení“, odvíjejí od opozic *politizované/ nepolitizované a bezpečí/ohrožení* a jejich permutací (Buzan et al., 1998, s. 21–24).

Symbolická moc politického diskurzu je limitována schopností politických aktérů mobilizovat širší skupiny mimo kruh politických profesionálů, přičemž tato schopnost se odvíjí od důvěryhodnosti a autority politického diskurzu u veřejnosti. Právě s ohledem na význam veřejnosti ve zhodnocování symbolické moci musí její akumulace zahrnovat přístup ke komunikačním prostředkům umožňujícím zasáhnout širší veřejnost. To je důvod, proč musí strategie činitelů, kteří se angažují v politickém poli, korespondovat se strategiemi aktérů v žurnalistickém poli, mají-li být úspěšné (Bourdieu, 1992, s. 188–189).

Pokus o hierarchizaci vlivů politického a žurnalistického pole je problematický. Bourdieu tvrdí, že žurnalistické pole se vyznačuje poměrně nízkou autonomií a vysokou heteronomií, což se projevuje podrobením se ekonomickým a politickým tlakům.¹⁶ Na druhou stranu tvůrce teorie jednání říká, že žurnalistické pole, i když stále více ovládnuté komerčními hodnotami, rozšiřuje svoji nadvládu do ostatních polí (Bourdieu, 2002, s. 51–53, 2005, s. 44). Na jiném místě, v prologu ke své knize *O televizi* (2002), píše dokonce, že je žurnalistické pole do jisté míry zahrnuto v politickém poli, „v jehož nitru vykonává velice mocné vlivy“ (Bourdieu, 2002, s. 74); jeho cílem je „ukázat, jakým způsobem žurnalistické pole vytváří a vnucuje veřejnosti specifickou představu politického pole“ (s. 2). Jaká je tedy dynamika vztahů mezi aktéry, kteří se angažují v žurnalistickém poli, a aktéry sekuritizace, kteří se angažují v poli-

¹⁶ Dle Bourdieuho je žurnalistické pole, stejně jako každé pole sil, strukturováno opozicí mezi dvěma póly, heteronomií a autonomií. Zatímco první zmíněný pól označuje externí síly, které působí na pole, především ekonomický vliv, druhý pól označuje kulturní kapitál, který je pro dané pole jedinečný (Benson & Neveu, 2005, s. 4). Bourdieu tvrdí, že v podmínkách kulturní produkce realizované pod komerčním tlakem vede volné soutěžení k „uniformitě, cenzuře a dokonce ke konzervatismu“ (Bourdieu, 2005, s. 44). Nejde mu však o konzervativní kritiku kulturní produkce, chce spíše poukázat, že výkon novinářů či výsledek mediální produkce je do jisté míry předurčen obecnějšími strukturálními procesy a vztahy uvnitř pole a mezi poli (Bourdieu, 1998, s. 23, 70, 2005, s. 45).

tickém poli? A jak jsou tyto vztahy podmíněny specifickým *nomos* každého z těchto dvou polí a odlišným habitem aktérů, jež v nich působí?

Strategie činitelů, kteří se angažují v žurnalistickém poli, se odvíjejí od sázky v tomto poli. Tito činitelé soutěží jednak o publikum, jednak o přístup ke zprávám a exkluzivním zdrojům informací. Žurnalistické pole, jako jiná pole, spočívá na souboru sdílených předpokladů a přesvědčení, které jsou vepsány do určitého systému kategorií myšlení. Tyto předpoklady stojí u počátku selekce, kterou novináři provádějí v sociální realitě, a také jsou rozpoznatelné v celku symbolické produkce, které se věnují (Bourdieu, 2002, s. 45). Strategie aktérů angažujících se v žurnalistickém poli mohou být naplňovány jako specifické (např. stylistické) či nespecifické postoje (např. politické, etické apod.), které novináři mohou zaujmout a které se pak projeví ve způsobu zpracování obsahu (Bourdieu, 1998, s. 48–49). V tomto smyslu podíl zpravodajských médií na procesu konstrukce bezpečnostního problému spočívá v jeho reprezentaci, která zahrnuje jak selekci událostí, které byly zařazeny do zpráv, tak konkrétní postupy jejich zpracování i interpretace, jako například zdůraznění, zarámování, clonění či tvarování. Kritéria selekce, již ve svém jednání uplatňují činitelé angažující se v rámci žurnalistického pole, nemusí být nutně aktéry reflektovaná, zakládají se spíše na zkušenostech osvojeném a pro žurnalistické pole typickém praktickém smyslu (Bourdieu, 1998, s. 9–11). Ve výsledku celé řady voleb vzniká konkrétní reprezentace, vytvářející představu o skutečnosti, kterou čtenáři a diváci považují za opravdovou a na jejímž základě skutečně jednají (Schudson, 2011, s. 2).

Odišné cíle sledují aktéři v politickém poli. Tito aktéři, chtějí-li prosazovat svoje „principy vidění a dělení“ za účelem mobilizovat veřejnost, musí „produkovat události“, které budou atraktivní z hlediska médií, jinými slovy takové, které budou shodné s percepčními schématy typickými pro oblast mediální produkce (Bourdieu, 1992, s. 188–189). Neexistuje text (vědecká analýza, politický manifest atd.) ani jednání (manifestace, stávka atd.), které – aby měly přístup do veřejné diskuze – by se nemusely podrobit zkoušce novinářské selekce (Bourdieu, 2002, s. 45). Na druhou stranu mocenské orgány, a speciálně úřady vlád coby oficiální zdroje, mají monopol na informace. Tento monopol souvisí s výjimečnou symbolickou mocí, která „velkým autoritám státu skýtá možnost definovat – svými činy, svými rozhodnutími a svými intervencemi do žurnalistického pole (interview, tisková konference atd.) – to, co je na pořadu dne, a hierarchii událostí, které se tisku vnucují“ (Bourdieu, 2002, s. 67). Monopol na informaci poskytuje vládním autoritám a administrativě výhodu v jednání s novináři, kteří usilují o získání exkluzivního přístupu.

Z výše uvedeného plyne, že konstrukt bezpečnostního problému vzniká v rámci vztahů mezi aktéry, kteří se angažují v žurnalistickém a politickém poli, tedy jako výsledek situovaného, kolektivního jednání aktérů, kteří se angažují v různých polích a často mají protichůdné zájmy. Představa řečového aktu, jehož původcem je aktér sekuritizace, se ukazuje být zjednodušující, stejně tak jako představa médií coby pasivních šířitelů komunikativního jednání politických aktérů.

Sociologický přístup k sekuritizaci tak umožňuje reflektovat skutečnost, že v praxi se záměr sekuritizačního aktéra dostává do vztahů se zájmy mediálních organizací, právním rámcem jejich fungování a dalšími aspekty produkce zpráv. Koncepty žurnalistického pole, habitu, dispozic a symbolické moci umožňují pojmout

média jako aktivního aktéra, který se podílí na kolektivním úsilí konstruovat realitu coby bezpečnostní problém (ovšem z jiného důvodu než politici). Optikou teorie jednání lze tento „podíl médií“ uchopit jako výsledek strategického jednání aktérů angažujících se v žurnalistickém poli, které zahrnuje určitý, ne nutně uvědomělý způsob selekce podnětů a událostí sociálního světa a specifické postupy jejich zpracování i interpretace.

5. Výzkum konstrukce hrozby v mediální komunikaci

V této sekci navrhnou konkrétní výzkumná témata, která umožní rozvinout výše prezentované spekulativně-teoretické poznatky a konfrontovat je s empirickým materiálem.

Domnívám se, že z hlediska politiky sekuritizace představuje nejrelevantnější formu mediální komunikace žurnalistický, a speciálně zpravodajský diskurz. Pokus o sekuritizaci má vždy povahu pokusu o nastolení určité představy o aktuálním vývoji politického nebo společenského dění (Buzan et al., 1998, s. 26). Podstatou žurnalistiky je produkce a šíření zpráv o aktuálních záležitostech. Speciálně zpravodajství se prezentuje jako reflexe aktuální sociální reality, velmi často se jedná o jediný zdroj informací o společenských jevech a událostech, zároveň relativně důvěryhodný zdroj o vysokém statusu, který se odvíjí od proklamované objektivnosti a nezávislosti (Trampota, 2006, s. 13). Zprávy poskytují výrokům a stanoviskům prestiž a zájem veřejnosti, a proto fungují jako forma legitimizace určitých postojů, soudů, ideologií či typů vědění (Schudson, 2012, s. 27–29). Kromě informování o tzv. objektivní realitě politických událostí zpravodajská média zprostředkovávají také subjektivní hodnocení reality, která se mohou lišit ve způsobu její interpretace (McNair, 2018, s. 11). Zmíněné znaky žurnalistiky a zpravodajství předurčují tuto formu mediální komunikace k re-kontextualizaci politického jednání aktérů sekuritizace v rámci veřejného diskurzu. Nabízí se tak možnost zkoumat, jakým způsobem je sekuritizační jednání re-kontextualizováno v rámci mediálních obsahů a jakým způsobem jeho mediální reprezentace napomáhá legitimizovat, popřípadě delegitimizovat jednání aktéra sekuritizace. Jinými slovy, zda a jakým způsobem mediální obsahy napomáhají vytvořit podmínky usnadňující mobilizaci publika v souladu se zájmem aktéra sekuritizace (Balzacq, 2011a, s. 36). Předmětem takto zaměřené analýzy je jisté diskurzivní jednání, které má formu produkce zpráv a které zahrnuje: a) existenci specifických gramatických a syntaktických pravidel tvorby mediálních obsahů, b) konkrétní heuristické artefakty, například analogie, metafory, metonymie, emoční apely, mediální rámce, příběhy či stereotypy. Cílem takto zaměřené analýzy je identifikovat obsahové postupy, které konstruují bezpečnostní problém formou mediální komunikace.

Na sekuritizační jednání může být také pohlíženo jako na pokus o nastolení mediální agendy témat a jejich atributů.¹⁷ Analýza budování mediální agendy prvního a druhého stupně umožňuje určit, do jaké míry mediální pokrytí daného tématu a v je-

¹⁷ Rovněž Vladimír Dolinec (2010) konceptualizuje roli médií v procesu sekuritizace pomocí konceptů nastolování mediální agendy a zarámování, tedy způsobem, který je do jisté míry shodný s tím, co navrhuji v další části textu.

ho rámci zdůrazňované atributy konstruují dění coby bezpečnostní problém v souladu se záměrem aktéra sekuritizace.

Re-kontextualizaci sekuritizačního jednání ve zpravodajských obsazích lze také konceptualizovat coby přítomnost specifického mediálního rámce.¹⁸ Pokus o sekuritizaci má vždy podobu definice skutečnosti, která zdůrazňuje určitý aspekt prezentovaného dění, a sice bezpečnost. Jeho součástí jsou také doporučený způsob řešení problému, tedy mimořádné opatření, identifikace příčin, tedy definice hrozby, a v některých případech morální vyhodnocení (Entman, 1993). Přesvědčení o existenci naléhavé bezpečnostní hrozby, která vyžaduje použití mimořádných prostředků, může být v mediálním obsahu přítomné jako „malá nevyslovená teorie“ o povaze toho, co je, tedy právě jako mediální rámec (Schudson, 2011, s. 35). Analýza mediálních rámců umožňuje zkoumat jak výskyt sekuritizačního rámce v dané mediální agendě, tak jeho konstitutivní konceptuální a obsahové prvky, např. konkrétní způsoby definování dění, navrhaná řešení či textové a vizuální prostředky rámcování (de Vreese, 2005, s. 54). Tento typ analýzy umožňuje odpovědět na otázku, jak konkrétní zpravodajská pravidla selekce, zdůraznění, prezentace dění a organizace sdělení pomáhají vytvářet bezpečnostní problém a podporovat jeho interní validitu. Zatímco analýza budování agendy umožňuje zkoumat sekuritizaci jako dlouhodobější a v čase přetrvávající jednání, analýza mediálních rámců umožňuje zkoumat sekuritizaci již na úrovni jednotlivých sdělení.

Zpravodajství a žurnalistika označují jak zprávy a publicistické články, tak určitou institucionalizovanou činnost, která vedla k jejich vzniku. Na základě analýz mediálních obsahů lze vyvozovat jen omezené závěry o tom, co publikaci obsahu předcházelo. Nevíme tak, do jaké míry se na výsledné podobě obsahu mohly podílet různé vlivy, například mediální rutiny, kapacity dané mediální organizace, konkrétní editoriální strategie redakce atd. Jejich vliv lze pomocí analýz obsahů dovozovat jen nepřímou a v podstatě jen spekulativně (Shoemaker & Reese, 1996). Výzkum role médií z hlediska politiky sekuritizace by proto měl postihnout i podmínky produkce sekuritizačních zpravodajských obsahů. Jako vysoce relevantní výzkumné téma se jeví zejména vztah mezi aktéry, kteří se angažují v žurnalistickém poli, a aktéry sekuritizace, kteří do procesu produkce zpráv vstupují jako zdroje, popřípadě jako zájmové skupiny usilující ovlivnit mediální agendu. Pokud je sekuritizace výsledkem situovaného, kolektivního jednání aktérů, kteří se angažují v různých polích a často mají protichůdné zájmy, je důležité porozumět tomu, jak toto jednání skutečně probíhá, například během práce novináře s informačními zdroji či v rámci vyjednávání postoje redakce k danému tématu. Zde se nabízí možnost etnografického výzkumu v redakcích a hloubkových rozhovorů s členy redakce. Pomocí rozhovorů lze například zkoumat i individuální názory a postoje novinářů a to, jak si novináři myslí, že (ne)nechají pronikat sekuritizující diskurz politických aktérů do zpravodajských obsahů.

Význam zpráv navíc vzniká až v procesu recepce publikem; samotné zprávy ob-

¹⁸ De Vreese (2005) rozlišuje mezi obecnými (generic) a specifickými (issue-specific) mediálními rámci. Rámec chápou dle Entmana jako formulaci obsahu, která zvýznamňuje určité aspekty dění tak, že podporuje určitou definici dění, kauzální interpretaci, morální hodnocení a řešení problému (Entman, 1993, s. 52).

sahují spíše určitý významový potenciál a to, jak bude realizován, vždy záleží na procesu interpretace a podmínkách, ve kterých tato interpretace probíhá. Výsledky analýz obsahu mohou pouze naznačit způsob, kterým jsou zprávy informující o bezpečnostních hrozbách interpretovány publikem. Právě proto by výzkumná agenda zabývající se rolí médií z hlediska politiky sekuritizace měla zahrnovat rovněž výzkumná témata týkající se podmínek recepce sekuritizačních obsahů (Thompson, 1990). Z hlediska recepce se jako zajímavé téma jeví například způsob, jímž členové zpravodajských publik interpretují obsahy s potenciálem sekuritizovat, a také to, jak z perspektivy členů publik konzumace takových obsahů ovlivňuje jejich politické postoje (srov. Vultee, 2010).

6. Závěr

V globalizované rizikové společnosti roste politický význam vnímaných hrozeb. Řízení bezpečnostních problémů, hrozeb a strachu lze chápat jako strategii vládnutí uplatňovanou státem a jinými aktéry politiky a subpolitiky (Alvares & Dahlgren, 2016; Beck, 2004; Beck, Giddens & Lash, 2009; Bigo, 2002). Významnou roli v procesu konstrukce hrozeb hrají média, jejichž prostřednictvím je veřejnost informovaná o existenci bezpečnostních problémů, rizicích, která nesou, a o možnostech jejich řešení.

V této stati jsem se pokusil dokázat, že roli médií v procesu sekuritizace nelze vysvětlit pomocí přenosového modelu komunikace, jinými slovy, že představa omezující roli médií v tomto procesu na pasivní přenos sekuritizačního diskurzu, jenž má svůj původ v jednání politických aktérů, neplatí. Konstrukce bezpečnostního problému vzniká jako výsledek situovaného, kolektivního jednání aktérů, kteří se angažují v různých polích a často mají protichůdné zájmy (Balzacq, 2005, 2011b). Záměr sekuritizačního aktéra se dostává do vztahů se zájmy mediálních organizací, právním rámcem jejich fungování a dalšími aspekty produkce zpráv, jako jsou mediální rutiny či profesní ideologie tvůrců mediálních obsahů. Na vzniku výsledného mediálního obrazu hrozby se podílejí objektivní struktury žurnalistického pole a praktický smysl aktérů, kteří se v něm angažují. Tyto struktury strukturují podobu sekuritizačních aktů, jejichž prostřednictvím se političtí aktéři snaží vnutit veřejnosti svoje „principy vidění a dělení“ (Bourdieu, 2005). Významová struktura zpráv, obsahové a redakční postupy poskytují konstrukcím bezpečnostních problémů interní a externí validitu. V tomto smyslu koncepty žurnalistického pole, habitu, dispozic a symbolické moci umožňují konceptualizovat média jako aktéra, který se aktivně podílí na kolektivním úsilí konstruovat realitu coby bezpečnostní problém.

Role médií z hlediska politiky sekuritizace a výjimečného stavu představuje aktuální výzvu pro výzkum v oblasti mediálních studií. Zdá se, že obzvláště žurnalistika a zpravodajství hrají významnou roli z hlediska politiky sekuritizace. Kromě editoriačních strategií, které re-kontextualizují politické jednání aktérů sekuritizace, by předmětem výzkumu měly být také podmínky produkce takových obsahů a otázka jejich recepce publikem.

Teorie sekuritizace má normativní implikace pro žurnalistickou praxi. Ve světle teorie sekuritizace politické jednání, jehož obsahem je volání po mimořádných kom-

petencích, popřípadě opatření, a které je odůvodňováno existencí bezpečnostní hrozby, zastavuje běžný proces demokratického rozhodování, konkrétně nutnost politická rozhodnutí legitimizovat, a v tomto smyslu jej lze tedy interpretovat jako pokus o zneužití moci. Mají-li v této situaci média podporovat fungování liberálnědemokratických společností, zpravodajské redakce musí přehodnotit svůj často nekritický přístup k původcům sekuritizačních agend, zejména jde-li o politické činitele s vysokým sociálním statutem. V souladu s teorií sekuritizace není označení za hrozbu skutkovým tvrzením, nýbrž hodnotícím soudem (Buzan et al., 1998). Proto se novináři a redakce nesmějí spokojit s rutinně uplatňovaným pojetím objektivity, které často má formu přesného citování zdroje s vysokým politickým statutem. Kritický přístup ke zdrojům je obzvláště důležitý v době vzestupu populismu, kdy postupy a prvky typické pro populistickou rétoriku, k nimž patří také konstrukce pocitu ohrožení, pronikají do rétoriky politických aktérů hlavního proudu (Bos, van der Brug & de Vreese, 2010). Jak naznačuje teorie sekuritizace, editoriální strategie, jejichž obsahem je – vrátíme-li se k metafoře *alarmu proti vloupání* – „šíření falešného poplachu“, jsou prospěšné z hlediska zájmů aktérů sekuritizace, a to bez ohledu na to, zda je alarmující tón důsledkem komodifikace a bulvarizace, nebo souvisí s nedostatečnou autonomií žurnalistického pole a vlivem aktérů, kteří působí v politickém poli (Bennett, 2003; Bourdieu, 2005; Jakubowicz, 2017). Bez kritického přístupu ke zdrojům – tedy bez aktualizovaného pojetí objektivity – tak novináři i média riskují, že budou v procesu vzestupu populismu asistovat.

Použitá literatura

- Alvares, C., & Dahlgren, P. (2016). Populism, extremism and media: Mapping an uncertain terrain. *European Journal of Communication*, 31(1), 46–57.
- Austin, J. L. (1971). *How to do things with words: the William James lectures delivered at Harvard University in 1955*. London: Oxford University Press.
- Balzacq, T. (2005). The three faces of securitization: Political agency, audience and context. *European Journal of International Relations*, 11(2), 171–201.
- Balzacq, T. (2011a). *A theory of securitization: Origins, core assumptions, and variants*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Balzacq, T. (Ed.). (2011b). *Securitization theory: how security problems emerge and dissolve*. Milton Park, Abingdon, Oxon; New York: Routledge.
- Banda, F., & Mawadza, A. (2015). „Foreigners are stealing our birth right“: Moral panics and the discursive construction of Zimbabwean immigrants in South African media. *Discourse & Communication*, 9(1), 47–64.
- Bauman, Z., & Bordoni, C. (2015). *Stát v krizi*. Olomouc: Broken-Books.
- Beck, U. (2004). *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Beck, U., Giddens, A., & Lash, S. (2009). *Modernizacja refleksyjna: polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bennett, W. L. (2003). The burglar alarm that just keeps ringing: A response to Zaller. *Political Communication*, 20(2), 131–138.
- Benson, R. D., & Neveu, E. (Ed.). (2005). *Bourdieu and the journalistic field*. Cambridge;

- Malden, MA: Polity.
- Bigo, D. (2002). Security and immigration: Toward a critique of the governmentality of unease. *Alternatives*, 27, 63–92.
- Bos, L., van der Brug, W., & de Vreese, C. (2010). Media coverage of right-wing populist leaders. *Communications-European Journal of Communication Research*, 35(2), 141–163.
- Bourdieu, P. (1992). *Language and symbolic power*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1998). *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- Bourdieu, P. (2002). *O televizi*. Brno: Doplněk.
- Bourdieu, P. (2005). The political field, the Social Science Field, and the Journalistic Field. In R. Benson & E. Neveu (Ed.), *Bourdieu and the Journalistic Field*. Cambridge: Polity Press.
- Boutin, B., & Paulussen, C. (2015). From the Bataclan to Nice: A Critique of France's State of Emergency Regime. *Security and Human Rights*, 26(2–4), 231–238.
- Brown, W. (2010). *Walled states, waning sovereignty*. New York : Cambridge, Mass: Zone Books ; Distributed by the MIT Press.
- Buzan, B. (1997). Rethinking security after the cold war. *Cooperation and Conflict*, 32(1), 5–28.
- Buzan, B., Wæver, O., & Wilde, J. de. (1998). *Security: a new framework for analysis*. Boulder, Colo: Lynne Rienner Pub.
- Duelfer, C., & United States. (2005). *Comprehensive report of the Special Advisor to the DCI on Iraq's WMD, with addendums*. Washington, D.C.: Central Intelligence Agency.
- Cohen, S. (2002). *Folk devils and moral panics: the creation of the Mods and Rockers*. London; New York: Routledge.
- Critcher, C. (Ed.). (2006). *Critical readings: moral panics and the media*. Maidenhead [England]; New York: Open University Press.
- De Vreese, Ch. (2005). News framing: Theory and typology. *Information Design Journal*, 13(1), 51–62.
- Dolinec, V. (2010). The Role Of Mass Media In The Securitization Process Of International Terrorism. *Politické vědy*, 13(2), 8–32.
- Entman, R. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
- Fahmy, S., Wanta, W., Johnson, T., & Zhang, J. (2011). The path to war: Exploring a second-level agenda-building analysis examining the relationship among the media, the public and the president. *International Communication Gazette*, 73(4), 322–342.
- Habermas, J. (1979). *Legitimation crisis*. London: Heinemann.
- Hall, S. (Ed.). (1978). *Policing the crisis: mugging, the state, and law and order*. London: Macmillan.
- Hier, S. P. (2003). Risk and panic in late modernity: implications of the converging sites of social anxiety. *British Journal of Sociology*, 54(1), 3–20.
- Holländer, P. (2013). Soumrak moderního státu. *Právník*, 152(1), 1.
- Christie, T. (2006). Framing rationale for the Iraq war: The interaction of public support with mass media and public policy agendas. *International Communication Gazette*, 68(5–6), 519–532.
- Jakubowicz, K. (2017). *Média a demokracie v 21. století: hledání nových modelů*. Brno: Masarykova univerzita.
- Jeffery, P. C. (2018). Too sexy too soon, or just another moral panic? Sexualization, children, and „technopanics“ in the Australian media 2004–2015. *Feminist Media Studies*, 18(3),

366–380.

- Matthews, J., & Brown, A. R. (2012). Negatively shaping the asylum agenda? The representational strategy and impact of a tabloid news campaign. *JOURNALISM*, 13(6), 802–817.
- McCombs, M. E. (2009). *Agenda setting: nastolování agendy – masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál.
- McNair, B. (2004). *Sociologie žurnalistiky*. Praha: Portál.
- McNair, B. (2018). *An introduction to political communication*. London: Routledge.
- National Public Radio. (2017). France Ends State Of Emergency After Nearly 2 Years. *All Things Considered*.
- O'Reilly, C. (2008). Primetime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq. *Journal of Politics and Law*, (3), 66.
- Shoemaker, P. J., & Reese, S. D. (1996). *Mediating the message: theories of influences on mass media content*. White Plains, N.Y: Longman.
- Schäfer, Mike, S., Scheffran, J., & Penniket, L. (2016). Securitization of media reporting on climate change? A cross-national analysis in nine countries. *Security Dialogue*, 47(1), 76–96.
- Schudson, M. (2012). *The sociology of news*. New York: W.W. Norton & Company.
- Schulz, W. (2000). Funkce a důsledky politické komunikace. In B. Říchová, & J. Jiráček (Eds.), *Politická komunikace a média* (pp. 24–40). Praha: Karolinum.
- Thompson, J. B. (1990). *Ideology and modern culture: critical social theory in the era of mass communication*. Cambridge: Polity Press.
- Tkaczyk, M. (2017). Between Politicization and Securitization: Coverage of the European Migration Crisis in Czech Online News Media. *Communication Today*, 8(2), 90.
- Trampota, T. (2006). *Zpravodajství*. Praha: Portál.
- Ungar, S. (2006). Moral Panic versus the Risk Society: The implications of the changing sites of social anxiety. In Ch. Critcher (Ed.), *Critical readings: moral panics and the media* (pp. 291–304). Maidenhead: Open University Press.
- Volek, J. (2000). Konstrukce morální paniky jako mechanismus sociální exkluze. *Sociální studia*, (5), 97–113.
- Volek, J. (2002). Média v „omezené“ válce. *Revue pro média*, (2), 1–10.
- Vultee, F. (2010). *Securitization as a media frame: What happens when the media „speak security“*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Waisová, Š. (2004). „Od národní bezpečnosti k mezinárodní bezpečnosti : kodaňská škola na křižovatce strukturálního realismu, anglické školy a sociálního konstruktivismu.“ *Mezinárodní vztahy*, (3), 66–86.
- Weber, M. (1998). *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikoyemenh.